

L'Occitania

L'Occitania l'es un'area stòric-geografica dell'Euròpa nòn delimitata dai confins specifics, que comprend territòrs dal sud de la França, la Val d'Aran en Catalonha e territòrs de l'Itàlia. En Itàlia, l'Occitania comprend una pechita zona de la Liguria, en provincia de Imperia, quarque valls piemontes dins las provincias de Torin e Cuneo e La Gàrdia en Calàbria.

A parhar la lenga occitana encuèi ilh son circ 3 millions e l'Itàlia es stat recònoissuta coma minorança linguistica dins 1999 ab la lèg 482.

La lenga occitana

La lenga occitana o lenga d'oc, coma al lo vai definir Dante dins *De vulgari Eloquentia*, l'es una lenga gallo-romança que ilh vai èsser assai difusa en Euròpa medievala, segonda per l'us letterari sol a lo latin. Lo testimonia l'intensa activitat dei trobators, aiquali poèts e musics itinerants que pròpri en occitan chantavan stòrias de eroes e amor cavalleresc.

L'unica lenga que compare dins la Divina Commedia de Dante l'es pròpri l'occitan: son 8 vers del Purgatòri, cant XXVI,140-147, quora Dante encontra lo som poèta provençal Arnaut Daniel, lo qual al se revolg pas a èll en volgar, ma dins la seu lenga, l'occitan deçò.

Pure dins l'us de la lenga se comprendon las revolucionas concepcions de fe del moviment valdés: alor que la guieisa cattolica continua a mantener l'us exclusiv del latin dins las omelias e poder egenomic del cler, l'unic que al poía lèire e enterpretar la Parolha de Diu, la guieisa valdés prenia pas gerarquias e creía dins lo dirict de onhe de s'raportare a lhi tests sacrs en autonomia. Aiçon al poía avenir deçò gracie a l'utiliço de una lengua comun e defusa tra lhi poblès, coma l'occitan.

Nòstont l'èra stat vietat ai valdés de parhar la lenga lor, l'occitan a s'es salvat da l'obliu e a l'es stat tramandat de generacions en generacions.

L'inno occitan

Lo **Se Chant** l'es considerat l'inno occitan. L'es atribuit da la tradicion a Gaston Phoebus, cont de Foix. De la Lenga d'oc la se difus dins lhi varis territòrs occitans, se colora de sfumaturas de senhficat e se adapta a lhi varis lúec.

Se en fait dins la vercion original la lh'es un'ambientacion monthana, a Nantes per exemple la stòria se svolg sal pònte de la ciutat. La chançon se es difusa en tota le valls occitans dins 1977, gracie ai musicists dal conservatorio occitan de Tolosa. Quarque grops musicals occitans, coma lhi Lou Dalfin, ilh son solits sarrar lhi concerts lor pròpri ab ai qué inno, da la melodia stugent e un fòrt significat simbolic. Una prima leitura lo intende coma inno d'amor, una nostalgica serenata per l' enamorata luenha. Una segònda interpretacion, mai enfonsa, l'es ai quélla que al

propon Gérard de Sedes dins lo libre *Le sang des Cathares*, que lo associa a la persecucons que van subir lhi catars-albigeses all'incomençar del XIII sègle. En tal sens la sarèra una chançona de resistença, per coratge, pïen de significats simbolic: dins la nuèit níara de la reprecciona catara, se iava lo chant de un usignol, simbol mistic per lhi catars ed emblema de la persecucion subita, que chanta sol perqui lo pòe comprendre, ovver per qui al desidera se aussar spiritualment. Se frapongon ostacls materials, aiuellas montanhas que tant aute son que empediscon de practicar la pròpria religion, ostacles interiors, que rendon dificil l'ascesa de l'arma vèrs la pureça, ma la fe l'es capac de superar tots lhi ostacls.

*Devant de ma fenèstra i a un aucelon tota la nuech chanta chanta sa chanson.
Se chanta que chante chanta pas per iu chanta per ma mia qu'es da luenh de iu.
Aqueles montanhas que tan autas son m'empachon de veire mis amors ont son.
Baissatz-vos montanhas plana levatz-vos perquè pòsque veire mis amors ont son.*

La ghironda

La ghironda l'es un strument musical a còrda de origin medievals, usat dei trobators que anian dins le corts d'Euròpa a cantar e recitar en occitan.

Lo suon al vèn prodoct da lo sfregament de las còrdas tramit una roa de lènh, cuvèrta de pece que vena acionat da una manovell ed l'es possible modular lo actravers una tastiera.

Aiqüest strument al deriva dall'*organorum* usat entorn a l'an 1000 en ambit monastic per l'insegnament de la música e l'execucion dei brans sacrs, que avia grand dimencion coma al se pèò veire da quarque figuras. Lo mai famos l'es aiqüell de lo Portico de la Gloria dins la catedrala de Santiago de Compostela, que al avia grand dimencions e al dovia èsser sonat da doe personas ensèm.

L'evolucion dell'*organorum* a sarèra dopuèi la *synphonia* dins XIII sègle, de dimencions mai pechit e adacta ad èsser utilizata dei menestrells itinerants. Fins ad arriar a lhi princip de XXIII sécol, quora al vai diventa uno dei struments preferits de l'aristocraçia francés. A far l'aspect coma lo conòissém encuei e afinar lo suon l'es stat lo liutaio Henri Baton, contribuent a la seu difucion. Encuei l'es ancora utilizata en tantas féstas popolars e de grops musicals folk, ma nòn sol.

La ghironda exposa dins al museu ilh es staa construïta dal maestr Jean Claude Boudet, ered de la famosa e sécolar liuteria de Jenzat, pechit cèntre occitan dins la region dell'Auvergine.

La beidana

La beidana l'èra una roncòla que servia principalment coma strument agricol e per desboscar, pouò trovar utilizo pure coma cotèll da cochina per talhar lo pan dur. La

l'arma l'es streita vicin l'impunhatura e se fai granda en punta, aont l'es present una decoracion forat que a somilha quasi ad un còr, util per empinger e incastrar a l'ocorença l'actreço. Dins XVIII sègle al vai èsser utilizat durant lhi ans de resisença dei contadins valdés dal Piemont a l'esercit sabaud, èssent staa lor proibit detener arms.

Dins la teca en quala ilh es staa exposa una riproducion de aiquest actreço, ilh son stremat pure quarque reperts, retrovat a Montalt ensèm a dei rests uman, fòrse dei valdés.

Insediamet valdés en Calàbria

Lhi Valdés èran presents dins Sud de la França, dins la Catalogna e dins le valls piemontés ma nòn avevan una ciutat. La Gàrdia l'era l'unic país ad èsser stat fondat totalment dei valdés. Prim de l'arrib sal territòri, que al era sot la giurisdicion del marqués Spinelli de Fuscaud, l'era present sol un pechit castèll ab una tor de avistament per lhi bastiments saracens, que a dopuèi donat lo nòm al país. Durant l'eccidio dei valdés, la Gàrdia l'es stat l'unic país ad èsser en part risparmiat. Autris país ilh van èsser cancellat, sol dins lo cosentin la lhi èran 5 país valdés: nucléus abitativs ja existents entorn ai quali isti grops se èran insediat. San Sisto dei Valdés al vai èsser la prima ciutat ad èsser distructa, venend completament arsa, dopuèi Montalto, Santa Maria la Castagna (encuei pichita fracion del comun de Montalt) e Vaccarizzo.

Monument de Chanforan

Dins 1532 a Chanforan, dins la Vall d'Angrogna, la se vai far un'assemblea durant la quala lhi valdés dal Piemont decidon de aderir a la refòrma calvinista e publicar una traducion de la Bíblia, en francés, acesible a tots. La stela present dins lo museu l'es una riproducion dal monument comemorativ que al vai èsser iausaa dins 1932 en aiqèll lúec.

La pòrta ab lo sportellin/spioncin

La porta ab lo spioncin l'es uno dei simbols de aiqèll que van èsser costrect a soportar lhi valdés e dopuèi la strage. Dopuèi l'eccidio, lhi abitants scampat al massacre lor van èsser subjècte a tota una serie de restriccions: obligacion d'abiurar, obligacion de portar l'abitèll penitencial per lhi omes (doe strisces de téissut jaune, que receivan sal pét e sus las spallas, ab una crotz rossa al mès), diviet de se cochar en grop mai de 6 personas, diviet de parlar la lenga occitana, confisca dei bens, obligacion de seguir la messa, demolicion de las casas que avevan acuelhut lhi barba. Las pòrtas de las casas van èsser dotat de uno sportellin, qu'al se duèrbia

dal defòra. Lhi gesuits prim e lhi domenicans dopuèi poèvan aishit controllar que venian respectat las reglas impost e venian pas fait comportaments eretic. La Bìbia en particular, nòn sol poèa èsser leigut, ma nemmens tochaa, (lhi unic que avevan lo permess de poèr far èran lhi vescovs a fin omelia).

Lo simbol de la crotz ugonotta

La crotz ugonotta l'es lo simbol religios dei valdés. Una crotz de Malta, lhi braçs simbolegian lhi 4 vangels e iòran ab 8 puntas rotondas que rapresentan le 8 beatitudins de la guieisa. Lhi braçs son unit da lhi gilhs de França, onhun ab 3 petals, a formar en tot 12 petals que rapresentan lhi 12 Apostols. A la crotz la l'es empintha una colomba que scenda vèrs anavall que simbolegia lo Spirit Sant.

La bandièra occitan

La bandièra occitan es fait da doe elements de color jaune ór sus sfond ros. En prim pian la l'es una crotz grèca e ohne braç al iòra ab 3 cercles que en tot ne forman 12, over lo nùmbre dei apostols. Entorn a l'an 1000 al vai diventa lo stemma gentilicio dei conts de Tolosa. La crotz l'es acompagnata de una stela pechita a 7 puntas, que rapresenta le 7 regions stòricas de l'Occitania.

Miniatura dal tempio valdés

Lo tempio valdés se trova a Torre Pellice (To). Ohne an, la derriera setmana de agost vi se riunisse lo Sinodo dins l'aula sinodala. A la tèstata de ista chambra la l'es l'afresc dell'**Arbre de la vita**, que al rapresenta lo simbol civil dei valdés: un arbre robust, una chérça, mai ietge stoncat, ma mai sconfit. L'afresc original es disegnat da Paschetto, que l'es autor de lo stemma de la Republica italiana. Aiquell que se trova dins lo museù al es stat donaa da l'istitut d'art de Cetrar.

Dins 2014, ab la collaboracion de l'Universitat de Teramo e l'associacion LEM-Itàlia (Lengas d'Euròpa e dal Meditteranèu) l'es stat decis de far ret ab las minoranças linguistics francofone mondials. Dins lo 2014 la Fondacion occitana de la Gàrdia a participat ad exporre la prima **bandièra mondial de lhi dirits linguistics**. La bandièra rafigura l'alfabet fonetic ab la man que rapresenta la lenga dei senhs.

Vestits gardiol

La coltivacion dei gelhs e la producion de la sea èran activitat assai praticatas dei valdés en Calàbria, specialment a la Gàrdia e a San Sisto dei Valdési. Aicí l'art

téissil vai arriva a lhi mai auts nivels e lhi lor prodoct prejats venian vendut dins lhi mercats de Cosença e Montalto Uffugo. Aiqué grand progress al es dovut decò a lhi stretts contacts que lhi valdés strenheron ab lhi ebrèus present sal territòri, lhi qual ilh van svolge un ruol fundamental per la producion e lo commerci de la sea. Prima de la repression, enfact, le doe comunitat vivevan en armonia e intressian stabils raports economics. Lhi magnifics vestits stremat en una chambra dal museù son la prova de la granda qualitat raggiunta dei valdés dins l'art de la téissitura. Lo vestit de femna de la Gàrdia al es de XV ségle e certament al vai subir un'evolucion respect a lo mai pesant e modest vestit de las femnas que venivan de la valls piemontes. La mai autas temperaturas, ma sobratot condicion de vita melhor, l'abil art de la téissitura que se ania via via afinant e l'utiliço de lhi filats prejats ilh van dona vita a un vestit preçios dei colors vibrants.

Éran trei las tipologias de vestits: aiquèll jornalier, denominat Tramontana (de Ultramontani, l'appellativ que al venia usat per indicar lhi valdés de Calàbria), lo vestit de sita que dopuèi lo matrimoni venia usat coma abit de fèsta, quiamat Dorn, e lo vestit de lot.

Lo particular copritèsta de la femna gardiola l'èra lo penalh, unic dins lo genere seu, que venia fait ab còrdas e copert de nastres colorats e al sorrejía un mucalor decorat, muchant lhi pel.

Dins la chambra de lo museù son present sia abits jornaliers que abits de sita, isti ultims realiaçats en téissut "damador", en sea e fils de òr. Ve son stremaa 6 vestits originals dal 1800, tra lhi quals un gracioç vestitin de neonat, e fedels reproducion creat de las sartas del laboratòri téissil del Cènre Cultural "Gian Luigi Pascale". Lo vestit tradicional gardiol al es stat indossat fins al 1991 da una senhora del país.

Abits cultural

Tra las chambras de lo museù, trovèm expost pure lhi abits cultural de la stilista Luigia Granata. L'artista ilh a realiaçat 6 quadres leiats a las vicendas stòric-culturalas de la Gàrdia, trasferend dopuèi l'art pictorica sus lhi abits assai colorats fait ab la tecnica de la serigrafia. Lhi tems tractat son tra lhi mai significativs: l'inno occitan ab la scritta *lux lucet in tenebris*; la via de la téissitura e lo viatge per la tèrra e per mar dei occitans, la cultura dei valdés, la Bìbia e las femnas, la strage dei valdés e la feuce preistòrica *Woodwardia radicans*.

Lo laboratòri de téissitura

Lo laboratòri de téissitura naissut dins lo 2011 ab l'intencion de recuperar e tramandar las anticas tecnicas de talho e còset per la realiaçacion de lo tradicional vestit gardiol, que èran coneissut sol da una senhora dal país. Ista femna ilh a quiavat a desposicion la soa conoscença ad un grop de femnas de la Gàrdia que

per un an e mès ilh an segut un cors specific, realçant una ventena de vestits, expost en tota Italia en occacion de events culturals.

”Las Tramontanas” de la Gàrdia portan davant quind la nobil art de la téissitura que materialça, oltre que dins lhi vestits tipics, en assai bèlls e prejats ojets realçats enterament a telier. La lhi es lo classic telier a penchen liccio e lo telier a penchen liccio tubolare.

Lo laboratòri sperimenta pure la téissitura de filats devèrs coma l’ortia, lo banan, l’eucalipt e lo bambù e al a recuperat l’antica tradicion de la téissitura de la genòstra. Lhi filats vengon dopuèi fait tenher ab tinturas naturals, ad exempio ab la sfolhia de chipolla, que donan vita a sfumaturas de color unicas.

Tra lhi tant pregevolos fatigas realçat la l’es una preciosa ed assai eleganta stola que ilh es staa prodocta ab filats de banan, sea e fils d’òr.

Lo laboratòri quind al tramanda decò l’antica tecnica de lavoracion de la **genòstra**, una pianta spontanea assai defusa en Calàbria, la cui lavoracion ven feita risalir a lhi Grèci, que per primi ne apreçaron las qualitat de resisença usandola per realçar téissut e còrdas de navigacions.

Lo process al comença ab la raccolta dei stelis mai gros, a fine fioritura, per puèi proceder ab l’aggiunta de la leishàs per lhi far mai morbids. Leigat en fascs, lhi stelis vengon dopuèi tenut a bagnh, possibilment en aiga corrent, per quasi una setmana. Un iatge ista fatiga venia fait dins las fomairas. Segun le fas de sfibratura e battitura per facilitar la separacion de las fibras e lo distac de le parts de lenh de la pianta e enfine la cardatura e la filatura.

Ab lo restant filat avut se poèn realçar copertas, tapets, còrdas, un temp las “vertule” coma las bisaças que se mettevon sopra lhi ases per trasportar las mercas.

Testi a cura di Eulalia Palmieri

Responsabile beni culturali - Progetto Museo Virtuale Occitano

Traduzione occitana a cura di Maria Teresa Sacco